

Hvat er eitt konubrot?

Myndin af konufólki í tí framleidda tekstinum er rættiliga ósjónlig, hon ger ekki vart við seg, men goymir seg aftanfyri ópersónligar vendingar.

- Maðurin rúmar hana als ekki í sínum máli. Nýggja móðurmálsorðabókin er ekki so mannsjavinistisk sum tær gomlu. Har ber til at sláa upp undir orð sum kona, kvinna, genta og konufólk, og hyggja at lýsingarorðunum, sum verða heft uppá kvennkynið. Tað sama við orðunum maður, mann-fólk og drongur, og hvørji lýsingarorð verða heft uppá har. Sambært orðabókini er manndómur: mótt, dirvi, á-ræði, manslæti, æra, heidur, og maður er menniskja. Men hvørki kona, konufólk, kvinna ella genta er menniskja, men fólk av kvennkyni. Hyggja vit í føroysk-donsku orðabókini hjá Chr. Matras og M.A. Jacobsen er konubrot: rask og dygtig kvinde. Í teirri nýggju orðabókini er konubrot: ein óföra røsk og arbeiðsoms kona. Jamen, so eru vit jú allar konubrot. Allar kvinnur arbeiða so ótrúliga nógv og eru so dugnaligar. Í Europa í dag hava fleiri kvinnur longri útbúgvingar enn menn, og í øllum londum eru tað kvinnur, sum sita á skúlabonki langt út á kvöldið. Samstundis eru tað fleiri kvinnur við longri útbúgvingum, sum eru arbeiðsleysar, enn menn.

- Orsøkin er ekki bara, at menn ekki loyva konufólki frammat. Tað er ov einfalt at siga, at samfelagið hevur skylduna. Tí vit kvinnur eru eisini samfelagið. Sjálvandi eru tað yvirorðaðir strukturer og lógir, sum menn hava gjørt, ið eisini forða fyrri, at kvinnur sleppa frammat, men tað er eisini tí, at kvinnan ekki sjálf krevur sítt pláss og setir krøv.

- Øll verðin líður undir, at tað kvinnuliga er so nógv burturi í dag. Tað er ekki lógdið, at kvinnugranskarar í dag ofta taka tí, at vit liva í ein kvinnufingigindalagari tíð sum ongantíð fyrr. Tað er ekki rúm fyrri tí kvinnuliga. Føroyska kvinnan fyrr í öldini var nógv tryggari í tí kvinnuliga enn kvinnan í dag. Hon var stolt av teim virðum, hon hevði, sigur Kirstin Didriksen.

Málið stendur ekki í stað Í kjalarvørinum á kvinnurøsluni byrjaði arbeiðið at broyta kynsdiskriminerandi málnýtslu. Kvinnurøslan um allan heim visti á, at málnýtslan helt fast við tradisjónellu kynsleiklutirnar. Fleiri fakfólk og onnur hava víst hesum aftur, og sagt, at málið ger ikki mun. Hesi hava ávarað ímóti at broyta málið við at vísa til upprunan av orðunum.

- Føroyskt er eitt konstru-erast mál, sum er bundið í nakrar normar. Tað hevur ikki fingið loyvi til at ment seg natúrliga. Hevði tað sloppið tað høvdu kanska bara tvey málkyn verið eins

og í norskum, svenskum og donskum. Eitt samfelag broytist alla tíðina og sjálvandi málið við, hóast onkur tvíheldur ímóti. Tað sært tú í bløðunum og hvussu fólk tosa. Málnevndir og mál-fólk hava til allar tíðir roynt at hildið í teymarnar, men tað hevur aldri eydnast teimum. Tí málið hevur sína gongd, sum eingin kann ráða yvir, sigur Kirstin Didriksen.

Á hvørjum ári hvørva fleiri smámál í heiminum og serfrøðingar spáa, at nú heimurin minskar í og við at kunningartekni ger, at heimsbúgvar kunnu samskifta nær og hvar tað skal vera, fara tey stóru heims-málini at vinna størri hevd og harvið verða fleiri smámál kóvd. Men Kirstin ber ekki ótta fyrri føroyskum.

- Tá ið tú hugsar um, hvørja lagnu føroyskt hevur verið fyrri, kann tað yvirfylla nærur alt. Føroyskt hevur verið fyrri so stórar ávirkan frá donskum, samstundis sum vit einki skriftmál høvdu í fleiri hundráð ár, men tað hevur ongantíð verið so flott sum nú.

- Í øllum førum fer tað ongantíð at oyðleggja málið, at konufólk fara at um-røða seg sjálfvar í kvennkyni. Heldur tvørturímóti, tá fyrst vil tað fáa sítt rætta virði og alsk til bæði kynini. Føroyska samfelagið hevur altíð verið ótrúliga mandsdominerað við eini primitivari mannsmynd og hevur hana partvís enn. Eitt rættiligt mannfólk í dag skal hava verið á sjónum. Tað at vera lærari, kontormaður ella bankamaður hevur ikki verið virt sum eitt rættiligt arbeiði. Henda myndin kann ikki brúkast í dag. Tað sama við konufólkamyndini. Í dag fáa fleiri konufólk útbúgving enn mannfólk og menninir megna ikki at fylgja við. Teir hava oftast eitt uppumpað ego, kunnu og duga alt, meðan kvinnan kann og dugir einki. Hvi hava teir brúk fyrri hesi ó-veruligi sjálfsmyndini og hvi mugu teir gera seg sjálfvar so nógv størri uppá bekkostning av kvinnuni. Tað er burturvið. Tað kensuliga hjá mannfólki er ofta bundið og trøngt inn í eitt skott. Konufólk átaka sær offurleiklutin og finna seg í øllum. Hvussu leingi ætla kvinnan at spæla offur? Er ikki tímin komin til at átaka sær tey kvinnuligi virðini og gevast at vera næstbest, spyr Kirstin Didriksen.

Kynsuttanveltað

Javnstøðunevndin hevur fleiri ferðir víst á ógreiðu víðurskiptini, ið eru bundin at orðunum sum til dømis formaður/forkvinna, landsstýrismaður/landsstýris-kvinna o.s.f. Kirstin Didriksen heldur, at føroyska málnevndin eins og aðrar málnevndir áttu at havt eina javnstøðisskrá.

- Javnstøðunevndin átti eisini at havt eitt umboð í málnevndini. Somuleiðis átti málnevndin frá almenn-

ari síðu av fingið boð um at arbeiði kynsneutralt. Vit síggja í endamálsorðini í fólkaskúla-lógini, at skúlin gjøgnum málið skal styrkja og menna næmingin. Hvussu kanst tú styrkja og menna sjálvsálitið hjá gentuni, tá ið hon hevur skúla-bøkur, sum ikki so frægt sum taka hana við sum sub-jekt. Tað er eitt mál hjá Javnstøðunevndini og ráð-kvinnuni í javnstøðumálum at áleggja forløgum, ið út-geva skúlabøkur, at bøkurnar venda sær til bæði kyn-ini. Alt annað er brot á skúla-lógina, sigur Kirstin Didriksen.

Hvar er kvinnan í søguni

Í bókini Glottar úr kvinnu-lívi hugleiðir Kirstin um leiklutin hjá kvinnuni í sø-guni. Tann tradisjónella sø-gan, sum vit hava lært í fólkaskúlanum, lærði okkum um stórar menn og vald teirra. Vit lærdu um alt týð-andi, ið var hent og gjørt gjøgnum tíðirnar og sum menn høvdu avrikað. Vit lærdu ongantíð um, hvat kvinnurnar høvdu avrikað, um hvussu lívið hjá kvinnuni hevði verið upp gjøgnum tíðirnar, men sjálvandi, vit lærdu jú heldur ikki um tann vanliga mannin. Hann var eins fjaldur í søgubók-unum og kvinnan. Tann søgan vit lærdu var ein søga um vald og megi hjá nøkrum einstøkum monnum.

Eitt tað fyrsta kvinnurnar fóru undir, tá tær aftur sluppu frammat lærustovnu-num, var at finna aftur til røtur sínar.

Av tí at kvinnan hevur verið úthýst og goymd burtur úr í søguni, eins og hon hevur verið tað í sam-felagnum, hevur søguskri-vingin verið við til at halda kvinnuna fast í støðu síni og at útvíska sjálvsfatan og sjálvsvirði hennara. Í søguni hevur hon lært, at hon og arbeiði hennara var ikki so mikið virt sum at koma í nakra søgubók.

- Søgukvinnur hava verið noyðdar til at endurskapa søguna hjá kvinnuni. Føroysk konufólk eru sanniliga eisini úthýst í Føroya søgu, eisini kvinnur sum rættiliga hava gjørt vart við seg. Hvat skalt tú gera fyrri at verða sædd í føroyska samfelag-num?

- Kvinnurnar eg tosaði við í sambandi við útgávuna av Kvinnum undir krígunum vóru ógvuliga fyrrikomandi og tíðindafróðar. Tær vóru so gláðar fyrri at fáa loyvi til at fáa orðið. Endiliga var tað onkur, sum tímdi at lurtu eftir teimum og sum helt, at teirra lív eisini hevði virði. Tað er ríkiligt at skriva um, bøkurnar hava selt stak væl og eg havi fingið ógvuliga positiva móttøku. Tað hevur verið so gevandi og er lön í sjálvum sær. Hetta er mín arvur sum kvinna, sum hesar kvinnur-nar gloppa dynnar til og loyva okkum øllum at kaga inn í.

- Tað sum eg sakni í Føroyum er, hvi pengar ikki eru

settir av til kynsgransking sum stuðul ella starvslønir, har tú kundi arbeiði eitt ávíst tíðarskeið burturav, tí enn er nærum einki gjørt í Føroyum. Kynsproblemattikkurin hevur verið frammi síðani fyrst í sjevtíðarunum og fólk við høgari útbúgving og sum eru nøkulunda at sær komin viðganga úttan at rodna, at tey ikki hava havt hetta í huga, tá tey gera eitt hvørt arbeiði. Hetta er átti at verið ein sjálvsagdur partur av allari gransking.

- Føroyar eru eisini eftirbátur, tá ið tað snýr seg um at hava javnstøðumboð á øllum arbeiðsplássum. Tosa vit um kynsvotering muta fólk ímóti, tí tey vilja ikki verða sett í starv vegna kyn. Tað er eingin sum tosar um, at vit í ártúsund hava havt eina einvegis kynsvotering av monnum til størvini. Kvinnur verða happaðar, tí tær verða valdar vegna kynsvotering. Tað kemur ikki monnum til hugs, at tær kanska eru nógv betri skikkaðar til starvið enn teir. At sjálvsálitið og sjálvsvirðið hjá eini kvinnu liggja á einum frímerki er ikki lógdi.

- Tað kostar nógv, at kvinnan ikki breiðir seg út. Hon kann ikki halda fram at liva við at skrúva seg niður í stødd 32, tá hon brúkar 38-40. Hinvegin trúgvi eg, at konufólk í Føroyum komandi árin fara at gera meiri vart við seg, tað gongur ikki longur, at tær verða settar á síðulinjuni. Øll verðin skriggjar eftir at tey kvinnuligu virðini koma uppá pláss aftur. Hvussu kunnu vit góðtaka, at verðin verður oyðiløgd av dalking, harðskapi, kríggi, at familjan ikki virkar og at børnini eru sjúk. Har er kvinnan tann næsta at gera vart við hesi víðurskipti.

- At konufólk í størri mun enn fyrr eru komin út á arbeiðsmarknaðin er uppá treytirnar hjá mannfólki. Tað eru teir, sum seta reglurnar fyrri, hvussu alt skal vera. Men eitt konufólk sum setir seg í ein stjórastól er í minsta lagi tvífalt so dugnalig sum eitt mannfólk. Hon bjóðar seg bara fram, um hon er 150% viss í, at tað klárar hon, meðan mannfólk altíð eru trygg í, at teir duga. Kvinnan eigur at koma burtur úr hesum haftinum og seta krøv. Hon er eins dugnalig og menn, og henni nýtist ikki at prógva, at hon er nógv góð. Tað er ein sjálvfylgja. Hon skal læra at virðismeta seg sjálva, vera stolt og gláð fyrri sítt kyn. Hygg t.d. at stjór-lýsingum hjá stórum fyri-tøkum. Tær krevja allar, at ein stjóri dugur at umsita tey kvinnuligi virðini. Tað er tað sum er framtíðin.

- Tað skal vera pláss fyrri at hava børn og heim. At ein kvinnuligur politikari finnur uppá at siga, at konufólk skulu velja, antin børn ella karrieru, er púra burturvið og so kvinnufingigindaligt. Tað er ein sjálvsagdur rættur, sum arbeiðsmarknaðurin skal laga seg eftir. Í

Kirstin Didriksen, cand. mag. í donskum og í kyni, samskipti og mentan. Síðani 1994 hevur hon starvast sum norðurlenskur lektari við lærða háskúlan í Göteborg. Sum iskoyti til útbúgvingina hevur hon tikið diplomskeið í jungianskari sálarfrøði og fleiri viðkað skeið við lærða fólkaháskúlan í Århus. Umframt at hon er farin undir eina stórra ritgerð um mál og kyn, er hon í holt við at útbúgva seg til samtalu-terapeut. Mynd: Alvt Haraldsen

Danmark hava kvinnurnar størsta arbeiðsfrekvens í ES. Prísurin er, at tær kropsliga eru sjúkast av ES kvinnunum. Og triðja hvørt danskt barn hevur okkurt sálarligt sjúkacýðkenni fyrri hvørjar tvær vikur. Arbeiðsmarknaðurin krevur so

nógv og tá ið tú kemur heim ert tú bumbað. Kvinnurnar líða, børnini líða, og maðurin við, tí krøvini eru jarnhørd. Lætt er at síggja at eitt hvørt má gerast, sigur Kirstin Didriksen at enda í við-tali.

Bókaútgávur eftir Kirstin Didriksen:

- Færøerne, sprog og køn. Husets Forlag 1986. Ein greining av nútíðarstøðini hjá kvinnuni lýst við støði í málinum.

- Glottar úr kvinnulívi, (ritstj.). Egid forlag 1988. Ein anthologi um javnstøðuspurningin. Greinir og samrøður.

- Afturvíð. Egid forlag 1989. Ein kynsspesifikk greining av bókini „Aftur og fram 88/89“ eftir Finn-boga Isakson.

- Ove. Egid forlag 1989. Ein ævisøga útgivin saman við Ragnhild Joensen, har Kirstin stóð fyrri tilrætta-logging, innsavning av tilfari og tekstarbeiðinum. - Kvinnur undir krígunum. Forlagið Login 1995. Ein lýsing av gerandislívinum hjá konum, sum høvdu mann á sjónum undir seinna heimsbardaga.

- Tey vóru ung undir krígunum 1996.

- Kerleiki undir krígunum 1997.

Umframt hevur Kirstin skrivað greinir og samrøður í føroyskum og útlandskum bløðum, ritum og útgávum.